

*collegium
litterarum*
6

Õnne Kepp
Arne Merilai

L UULE

**1944-
1992**

*Eesti
pagulas-
kirjandus*

1944-
1992

Õnne Kepp
Arne Merilai

*L*UULE

Toimetanud: Õnne Kepp
Piret Kruuspere
Piret Viies

Kujundus: Vire Sarapik

Eesti Teaduste Akadeemia
Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus

Tallinn 1994

Eesti pagulas- ajakirjandus

Toimetanud: Õnne Kepp
Piret Kruuspere
Piret Viies

Kujundus: Virve Sarapik

© Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 1994

Ilmub Avatud Eesti Fondi toetusel

SISUKORD

Kui pilt liigagi kurb sest ööst tuleb mõttesse mulle, mis oli viimseks jäänd Roomas mul viibida veel; kui ööd meenutan, mil pidin lahkuma mulle nii armsaist, praegugi juhtub ju, et silmad mul pillavad vett. Ju oli saabumas päev, mis kehtestas Caesari keelu veel näha Ausonimaa äärmisi piire mul ka. Ei paras hetk olnud see ega vaimgi ju reisimisvalmis, sest nii pikk aeg eel ootas, et kokkus mu meel.	
<i>Publius Ovidius Naso "Tristia" I, 3</i> Tõlkinud F. Puksoo	17
Õnn on ju ka karm ja rasked ja meelust- biograafiline portree	17
Vahimees, one kka vaer ää? samagine mõlemas	26
Nii on see inimesele olemine. Inimesekontseptsioon ja ekstentsiivne elurühmitus	35
Kõlavõimul kõndis valgus... Loodusperspektiive ja austikuvõimude	49
PERIHEEL (Õnne Kepp)	61
Maapool palangud ümber pea. Gustav Suih	61
Mul on sinu pärast nii kiltka, end iseõdne kodumaa. Henrik Venapuu	64
Üherek äärmist. Marie Under	68
Algamööde kõndi kella... Artur Adson	72
HIIGLASED LAULAVAD	75
Puud kõnivad kaugemale. Bernard Kangro (Arne Merilai)	75
300. Karl Ristküla (Õnne Kepp)	89

SISUKORD

303	300. Karl Ristikivi (Õnne Kepp)	89
302	Puud kõnnivad kaugemale. Bernard Kangro (Arne Merilai)	75
301	HIIGLASED LAULAVAD	75
300	Aigamüüda lüvväs kellä... Artur Adson	72
299	Uneretk äremail. Marie Under	68
298	Mul on sinu pärast nii kitsas, sina teeäärne kodumaa. Henrik Visnapuu	64
297	Maapao palangud ümber pea. Gustav Suits	61
296	PERIHEEL (Õnne Kepp)	61
295	Külavainul kõndis valgus... Loodusperspektiive ja olustikuvisioone	49
294	Vahimees, ons ikka veel öö? Isamaaline mõtlemisviis ..	26
293	Nii on see inimeseks olemine. Inimesekontseptsioon ja eksistentsiaalne elutunnetus	35
292	Õnn on ju ka kildudes. Pagulasstaatatus ja memuaar-biograafiline põhitoon	17
291	KAOTATUD PARADIIS (Õnne Kepp)	17
290	VABADUS JA LUULE. PAGULUS JA EKSIIIL (Õnne Kepp) 11	
289	ALUSTUSEKS	9
288	MU PILL PÜSUS TUTVAN TIMMIIN	
287	SÕDALAS! VÄRSVIBUGA (Arne Merilai)	

Kui pilt liigagi kurb see õdet talub mõttese mulle
 mis oli võimatu jäänd Roomas mul vilpida vee!
 kui õed meenutan, mis pidiin laskuma mulle ni arustat
 pütagugi juhitud ja, et silmad mul pillavad vee!
 ju oli saadmas päev mis kehtestas Ceesari keelu
 veel näha Ausoniinas säärmisi püre mul ka.
 Ei parat heik olend see ega väimigi ja reisisimisvaimis,
 see ni pikk aeg see võtas, et kõrkus mu meel.

Tõlkinud E. Paksos
 Pühits Ovidius Nasa "Tristia" 1, 3

Toimetanud: Õnne Kepp
 Piret Kruuspere
 Piret Viies

Kujundus: Virve Sarapik

© Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 1994

Ilmub Avatud Eesti Fondi toetusel

<i>Digitus Dei est hic: Se neützist Annast Öötüdrukuni. Kalju Lepik (Õnne Kepp)</i>	93
SÕDALASI VÄRSIVIBUGA (<i>Arne Merilai</i>)	113
MU PILL PÜSÜS TUTVAN TIMMIN	131
Vasta pümmed mäke. Raimond Kolk (<i>Arne Merilai</i>) ...	131
Elumälestus tiiva all. Salme Ekbaum (<i>Õnne Kepp</i>)	139
Reiner Brockmanni lapitekk. Arvo Mägi (<i>Arne Merilai</i>) ..	144
Teemant ja tuhk. Aleksis Rannit (<i>Arne Merilai</i>)	148
Rõngu veranda Soome graniitkaljul. Ivar Ivask (<i>Õnne Kepp</i>)	153
SIPELGAD KOSMOSES	159
Ilona Laamani väikesed inimesed (<i>Õnne Kepp</i>) ...	159
Hajameelne ööliblik ja savikikerikii. Urve Karuks (<i>Õnne Kepp</i>)	168
Hele ja vaikne sügavustaju. Maret Suits-Elson (<i>Õnne Kepp</i>)	172
Antiluule antikliimaks. Arno Vihalemm (<i>Arne Merilai</i>) ...	175
Ropp ja harras Ivar Grünthal (<i>Arne Merilai</i>)	183
Kivikõuekõha. Ilmar Laaban (<i>Arne Merilai</i>)	191
LÕPETUSEKS (<i>Õnne Kepp</i>)	202
TABEL	204
BIBLIOGRAAFIA	215
BIOGRAAFILISED ANDMED	238
SUMMARY	245
ISIKUNIMEDE REGISTER	251

ALUSTUSEKS

Uurimuse idee sündis 1989. aastal ning seostus koostatava väljaandega "Eesti kirjandus paguluses 1944–1992". Kiirelt muutuv aeg Eesti Vabariigis on teinud mitmeid korrektiive nii käesoleva töö sisulisi ja mahulisi aspekte silmas pidades kui kirjutajate ringi koomale tõmmates.

Allikmaterjalide rohkus ja arhiivide võõrsilolek, bibliograafia puudulikkus ja biograafiliste andmete fragmentaarsus raskendasid orienteerumist poole sajandi pikkuses pagulaskultuuris. Autoriteetsete luulelaste käsitleste nappus ja eeltööde ühekülgsus eeldasid raamatu autoritelt tõsist tööd sekundaarse kirjanduse hankimisel ja läbitöötamisel. Seepärast on tulemus eelkõige ülevaadet pakkuv ja seisukohti kujundav.

Autorite tänusõnad lahke koostöö eest kuuluvad Eesti TA raamatukogu väliseesti kirjanduse osakonnale ja Anne Valmasele, Fr. R. Kreutzwaldi nimelisele kirjandusmuuseumile ning Karl Ristikivi kortermuuseumile. Samuti mälestavad nad tänutundega Bernard Kangrot arbujalkult suuremeelse

käeulatuse eest pagulaskirjanduse "eluloo" lahtimõtestamisel.

Isiklikult Õnne Kepp on tänulik Välis-Eesti Kirjanike Liidule ja selle esimehele Kalju Lepikule, kelle abil sai teoks kaks lühiajalist reisi Rootsi Kuningriiki. Autorit on julgustanud vestlused ja lindistused Kalju Lepiku, Valev Uibopuu, Arvo Mägi, Ilona Laamani, Helga ja Enn Nõu, Artur Taska ning Hannes Ojaga; eriline tänu kuulub Liidia Tuulsele ja Salme Raatmale nii pikaajalise abistava kirjavahetuse kui alatise lahke suhtumise ning vastutuleikkuse eest. Nii nagu Helmi Rajamaa tasakaalustatud seisukohavõtted ja Karin Saarseni kindlameelne optimism, aitasid ülevaatepeatüki kirjutamisel ka Elmar Õuna lese Marta Õuna mälestused sõjajärgsest kultuuri- ja hariduselust. Autor jääb lugupidamisega meenutama Raimond Kolga inimlikku tarkust ja leebet huumorit, mis kergendasid püsimit pagulasmaastiku käänulistel radadel.

Autorid on sügavalt tänulikud ka kolleeg Maie Kaldale, kes leidis aega käsikirjaga tutvumiseks ning kelle näpunäited hoidsid ära nii mõnegi arusaamatuse; ja Mari Tammele, kes koostas ka ajalehtede luuleretsensioonide bibliograafia, mis aitas samuti kaasa selle raamatu valmimisele.

Õnne Kepp ja Arne Merilai

Tallinn-Tartu, jaanuar 1994.